

GEDETAILEERDE INSTRUCTIES TER UITROEIING VAN DE RUNDVEEPEST IN 1773

H. Lievens

In de jaren 1714 en opnieuw in 1745-1748 had het huidige België (in die tijd: de Oostenrijkse Nederlanden) en gans Europa af te rekenen met een besmettelijke ziekte bij het rundvee, waaraan een groot deel van de veestapel stierf. In dit tijdschriftnummer geeft Johan De Smet een pakkende weergave van het gebeuren in het zwaar getroffen Kust - Vlaanderen. Een nieuwe uitbraak in 1769 was dan ook het sein voor de centrale overheid van ons land, destijds onder Jozef II van Oostenrijk, om een serie maatregelen te nemen ter bestrijding van de ziekte.

Voor Vlaanderen (het vroegere graafschap) werd een comité opgericht te Gent, genaamd de Jointe, dat alle maatregelen moest centraliseren en de instructies coördineren van verschillende ordonnanties gepubliceerd door de centrale overheid (1). Meerdere edicten of placcaten volgden elkaar in snel tempo op (11 januari 1770, 16 augustus 1771, 15 januari en 5 augustus 1772). Deze bevatten o.a. de verplichte melding van de ziekte en een serie hygiënische maatregelen zoals het afslachten en begraven van dode dieren en een quarantaine rond de besmette bedrijven.

Van bij het begin van de epidemie werd ook de kerk ingeschakeld om deze maatregelen te doen respecteren zoals blijkt uit een brief van de Staten van Vlaanderen op 15 december 1770 die aandringt bij de Brugse bisschop en bij het Brugse Vrije op krachtiger maatregelen tegen de besmetting (zie tekst weergegeven in de bijdrage van J. De Smet).

Dat de boerenbevolking van Vlaanderen en de gemeentebesturen niet altijd de ernst van de ziekte beseften en uit onbegrip de getroffen maatregelen opgelegd door de centrale overheid niet navolgden, blijkt uit twee brieven die we vonden in het Stadsarchief van Roeselare in Register 65 met 'Brieven van algemene aard'. De omzendbrieven waren gericht aan alle steden en gemeenten onder de bevoegdheid van het Comité of Jointe van Gent. Ze wijzen op de vele tekortkomingen in het navolgen van de sanitaire maatregelen welke in verschillende edicten tussen 1770 en 1772 werden afgekondigd en ze herinneren aan de zware boeten opgelegd aan veehouders en gemeentebesturen die hun verplichtingen niet nakwamen.

Omdat de eerste brief in het bijzonder een politiek in detail beschrijft die uiteindelijk succesvol bleek, geven we de tekst hier aansluitend bij het artikel van Johan De Smet integraal weer (2). Enkele minder bekende termen worden uitgelegd in eindnoten.

Instructies omtrent runderpest in 1773: omzendbrief

Stadsarchief Roeselare (SAR), register 65, n° 5. 17/1/1773

Mijnheeren

Onaengesien bij differente placcaeten door de majesteijt geëmaneert om dese haere provinciën te bevrijden van de besmettelijcke sieckte onder het hoornvee, de welcke soo aensienelijcke schade ende verwoestinge heeft gedaen in de naburige landen, soo uitdruckelijck ende soo dickmaels, is geboden ende op seer swaere penen (3) vastgesteld, dat alle ingesetenen soo der steden als van het platte landt voorsien van eenig hoornvee sullen gehouden sijn aen het magistraet (4) ofte wethouderen van de plaetse kenbaer te maecken alle sieckte ofte onpasselijcheijt die onder hun hoornvee soude mogen komen, hoe cleijne oock ende hoedanig de selve sieckte ofte onpasselijcheijt soude mogen wesen, ende dit aenstonds, ofte immers ten langsten binnen de tijdt van vier uren naer dat sij den eersten schijn ofte apparentie van onpasselijcheijt ofte sieckte souden hebben connen gewaer geworden sijn; bevinden wij niet min dat den voorschreven plicht, tot groot nadeel van het publicq, dickmaels wordt veronachtsaemt, ende dat verscheijde eijgenaers ofte besorgers van hoornvee in tegendeel de onpasselijckheijt ofte sieckte van het selve vee stille houden ende versmuyjcken, jae dat meer is, dat sij contrarie aen de verboden bij de selve placcaeten gedregen ende bij misachtinge van de penen derhalve gecommineert (5), sigh eerst adresseren aen den eenen ofte anderen coeijmeister om hun sieckelijck hoornvee te besichtigen ende te cureren, 't gone sij aldus oock laeten cureren ende medicamenteren sonder aen het magistraet ofte wethouderen eenig inkennen te doen, merckelijck niet soo lange dat den coeijmeister hun niet en segt dat er perijckel (6) is van dat sieckelijcke beesten souden sterven, sig excuserende op het pretext dat sij niet en souden geweten hebben dat het de besmettelijck regnerende sieckte was, ende dat sij vermeijnen (7) geen inkennen te moeten doen als wanneer sij duncken dat het effectvelijck de geseijde quaede sieckte niet en is. In welck geval sij oock van gedachten souden wesen dat sij vrijlijck souden mogen hun sieckelijck vee doen visiteren ende cureren.

Voorts verstaen wij nog dat vele magistraeten ende wethouderen versuijmen van als wanneer hun eenig inkennen van sieckte wort gedaen sig aenstonds gekleed met reijne kleederen te begeven ter plaetse om t'hunder interventie te doen geschieden de visite door experten coeijmeister ende in den act opstellen het noodig proces-verbael, sig in tegendeel contenterende met alleene ter plaetse te senden den voormelden experten, ende naer dies sonder andere devoiren sijn rapport af te wagten, 't gone sij ten surpluse bij sig houden als wanneer het selve behelst dat de contagieuse sieckte onder het onpasselijck hoornvee niet en is sonder danof eenig inkennen te doen aen den commissaris van het canton, dit op pretext dat sulckx vermetenlijck soude behelsen den 4° artikel van onse circulaire van den 13° februarij 1772, in den tijdt dat bij de selve circulaire eeniglijck is geseijd dat in sulcken gevalle

geen inkennen aen ons en moet gedaen worden, sonder dat in de selve een woord gemeld is van het inkennen bij de anterieure placcaeten geordonneert, te doen aen de selve commissarissen, waer aen oversulckx bij de geseijde circulaire geensints en is gederogeert.

Om alle dese abuijsen te voorkomen ende aen ieder alle pretext van ignorantie te weiren versoucken ende niet min belasten wij uedele van haere majesteijtswege van te publiceren ende afficheren en de te doen publiceren ende afficheren door geheel uedeles jurisdictie ende ressort, op de maniere gecostumeert, de volgende punten.

1. Dat alle het gone voorschreven bij de placcaeten ende ordonnantiën geëmaneert nopende de besmettelijcke sieckte onder het hoornvee nauwkeuriglijck moet worden geobserveert ende achtervolgt, ende dat bij gebreke van diere de gecommineerde boeten ende penen strictelijck tot laste van de contraventeurs ende onachtsame sonder eenig oogluijckinge sullen worden vervolgt door het ministerie van de Raeden Fiscaelen van de majesteijt.
2. Dat sulckx wel sonderlinge sal gedaen worden ten aensien van de eijgenaers ofte besorgers van eenig hornvee, de welke sullen naergelaten hebben van conforme den 1° artikel van het edict van den 11° januari 1770, binnen den tijdt van vier uren ten langsten inkennen te doen aen de wethouderen van de sieckte ofte onpasselijckheijd van het selve hoornvee, hoedanig en van wat nature dese sieckte ofte onpasselijckheijd zoude mogen wesen, ende sonder distinctie weder dat sulckx is de besmettelijkcke ende quaede sieckte of eenige andere.
3. Dat oock sonder de alderminste oogluijckinge van het bannissement conforme den 1° artikel van het edict van den 16 ougst 1771 sullen worden gestraft soo de eijgenaers ende besorgers van hoornvee als de koeijmeesters ofte andere, de welke voor dat inkennen aen de wethouderen sal wesen gedaen, respectelijck sullen hebben gevisiteert ofte remediën gegeven ofte sulckx hebben laeten doen aen eenig sieckelijck ofte onpasselijck hoornvee, tzij dat het selve vee overvallen is met de besmettelijcke ofte quaede sieckte of met eenige anderen hoedanig die soudē mogen wesen, ende sullen de ouders, meesters ende meestersen nopende de ordonnantie ende verbod in dese twee artikelen vervat, moeten verantwoorden voor de daedt van hunne kinderen ende domestiquen, blijvende de eijgenaers niet min oock berooft van de indemniteit van hun vee, indien hetselve namaels ter causen van de quaede sieckte wierde gedoodt ende gedolven, ende oock onderworpen aen de confiscatie van de beesten de gone souden bevonden worden, volgens oordeel van de experte, genesen te sijn van de selve sieckte.
4. Dat in conformiteit van den 7° artikel van het edict van 15 januarij 1772 oock sonder oogluijckinge sal worden vervolgt solidairelijck tot laste van bailliu, wethouderen ende voordere geëmploijeerde de boete van honderd patacons (8), gecommineert bij den beroepen artikel, alswanneer de geseijde wethouderen kennisse bekomen hebbende van eenige sieckte

welckdanig, die sij sullen hebben naergelaeten van danof binnen den tijdt van vier uren schriftelijck inkennen te doen aen den commissaris van de majesteijt, dit ten aensien van de districten, casselrien, steden of prochiën alwaer jegenwordig al sulcke commissarissen zijn gestelt ofte naemaels sullen gestelt worden, dan in districten alwaer diergelijcke commissarissen niet en sijn ofte en sullen worden gestelt, sullen de wethouderen op pene van de voorseijde solidaire boete van honderd patacons eeniglijck gehouden sijn inkennen van de sieckte die hun sal worden gedenonceert, te doen aende Jointe tot Gendt, als wanneer sal bevonden worden dat de selve sieckte is de besmettelijcke ofte quaede sieckte, ofte dat men danof twijffel ofte achterduncken heeft, dit oock binnen den tijdt van vier uren mitsgaders op den voet ende achtervolgende den 6° artikel van het beroepen edict van den 15° januari lestleden ende den 4° artikel van onsen circulairen van den 13° februarij daernaer.

5. Dat eindinge nog met alle riguer als achtsaeme, wethouderen sullen worden vervolgt ende gestraft de gone soo aenstondts als sij kennisse van eenige sieckte welckdanig die zij sullen bekomen hebben, 'tzij door het inkennen van den eiggenaer ofte besorger, tsij andersints, sullen hebben naergelaeten van door den bailliu ofte greffier met eenen wethouder gekleed in nieuwe ofte versche gewasschen zijne kleederen sig te begeven ter plaetse met eenen coeijmeester ervaeren in de besmettelijcke sieckte, om aldaer te doen geschieden de devoiren naer gelegentheijt van de saecke ende vermeldt ten 8° ende volgende artikelen van het voorseijde placcaet van den 15° januarij 1772.
6. Ende op dat alle het voorseijde te beter soude worden uytgewerckt ende geobserveert sult uedele alle de voorseijde pointen elcken eersten sondaege van de maend naer den goddelijcken dienst der hoogmisse ter plaetse gecostumeert doen erpubliceren soo onder uwe jurisdictie als onder de gone onder uwe resorterende, sonder dat nochtans uijt het gebreck van dese superabondante erpublicatie eenige exceptie sal connen geworden getrocken; wij versoecken ende belasten uedele ten surpluse van ons met den eersten toe te senden de relaesen vande eerste publicatie der pointen hier vooren gementioneert, blijven Mijnheeren Uedele geaffectioneerde, de Jointe aengestelt ter oorsaecke van de besmettelijcke sieckte onder het hoornvee;

Onderteeckent A. Neijt

Uijt onse vergaederinge binnen den stadthuijse van Gent, den 17 Januarij 1773.

Noten

- 1 Comité voor de runderpest: zie Aerts E., Baelde, M., Coppens, H. , Deschepper, H., Soly, H., Thys, A.K.L., Van Honacker, K. (ed.), *De centrale overheidsinstellingen van de Habsburgse Nederlanden (1482-1795)*, Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën, Studia nr. 55, Brussel, 1994, 2 dln., pp. 981.
- 2 De tweede brief dd. 13 februari is meer ambtelijk - financieel van aard en betreft de praktische regeling van het indienen van de onkostenstaten.
- 3 Penen: boeten.
- 4 Magistraet: stadsbestuur.
- 5 Commineren: dreigen.
- 6 Perijckel: gevaar.
- 7 Vermeijnen: menen.
- 8 Patacon: Spaanse zilvermunt: 48 stuivers of 0,4 pond groot Vlaams.